

Doktorska dizertacija Ivana Merza

Milka JAUŠK PINHAK

Sažetak

U svojoj dizertaciji Utjecaj liturgije na francuske pisce, Ivan Merz istražuje francusku književnost tražeći u njoj elemente liturgije. Zajedno s H. Taineom, Merz zaključuje da je liturgija igrala veoma važnu ulogu u formiranju europske civilizacije i svih umjetnosti već od Srednjeg vijeka. Posebno to vrijedi za Francuze za koje liturgija predstavlja nacionalno naslijeđe. Francuske književnike Merz je podijelio na liturgijske, antiliturgijske i indiferentne. U svojoj dizertaciji Merz se pokazuje kao književni istraživač koji finim, razrađenim i učenim analizama otkriva nove elemente u bogatoj francuskoj književnosti. Ta dizertacija jest djelo Merza kao književnog povijesničara, znanstvenika i profesionalca, zaljubljenika u francusku kulturu i dubokog vjernika.

Pred nama je izdanje originalnoga francuskog teksta doktorske disertacije koju je Ivan Merz obranio 9. svibnja 1923. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, pred profesorima Petrom Skokom, glasovitim romanistom, i Stjepanom Tropschom, tadašnjim predstojnikom germanistike. Bio je to ispit na kojemu je Merz za raspravu kako je navedeno u naslovu dobio ocjenu *odličan*. Ako pomislimo da je Merz došao u Zagreb 1922. godine, nakon studija njemačkoga i francuskog jezika i književnosti (prvo u Beču, 1919.–1920., a potom u Parizu do 1922. godine), udara u oči vrlo kratko vrijeme u kojemu je mogao pripremiti disertaciju i obraniti je. Te je godine (1922./23.) radio kao profesor francuskoga jezika na Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji u Zagrebu. Očito je da je Merz posjedovao silan radni kapacitet i disciplinu, a vjerojatno je da je svoju tezu Merz dobrim dijelom napisao već u Parizu. Vrijeme provedeno u Parizu bilo je ispunjeno ne samo studijem, nego i intenzivnim susretima s francuskim intelektualcima, osobito s katolicima. Tako je Pariz ključna etapa u Merzovu znanstvenom i intelektualnom sazrijevanju, ali i u produbljivanju njegove vjere i pobožnosti. U Parizu je sazrela njegova životna inspiracija koju je kratko, jasno i sigurno napisao svojoj majci u jednom pismu: »Katolička vjera je moje životno zvanje«.

U tom svjetlu i izbor teme doktorske disertacije postaje logičan i razumljiv. Merz je krenuo istraživati francusku književnost 19. i 20. stoljeća tražeći u njoj elemente liturgije. Ta je tema spajala u sebi njegovo znanstveno zanimanje i duboku osobnu motivaciju, struku koju je učio na poznatim učilištima (Bečko sveučilište, i u Parizu Sorbonne i Institut Catholique) i liturgiju koju je živio

kao duboki izraz svoje vjere. Liturgija je bila izvor njegove energije i apostolskoga žara, a crkvena služba središte duhovnoga života.¹ Merz je pošao od teze koju je u svom djelu *Origines de la France contemporaine (Izvori suvremene Francuske)*² postavio veliki francuski povjesničar književnosti i kulture Hippolyte Taine, koji je pokazao da je liturgija odigrala ključnu ulogu u formiranju evropske civilizacije i svih umjetnosti i književnih rodova već od Srednjega vijeka. Posebno su latinski narodi bili dirnuti vanjskim oblicima i sjajem obreda, vidljivim radnjama kojima se očituje pobožnost. Za čovjeka Srednjega vijeka, Crkva je, sa svojim svecima, katedralama, kipovima, obredima i njihovim još prozirnim značenjem, mogla pružiti predodžbu o »kraljevstvu Božjem«. Crkva je postala »idealna svijet na kraju stvarnoga svijeta kao divan zlatan paviljon na kraju ograđenog prostora punoga blata« (str.16).

Utjecaj crkve i liturgije trajao je na umjetnosti i na književnost sve do 18. stoljeća koje je proizvelo specifičan fenomen. U vijeku prosvjetiteljstva duh individualizma nadvladao je liturgijski utjecaj. Taj je duh, koji su zastupali i širili filozofi i enciklopedisti, zahvatio i crkvene krugove i svećenstvo. Plemstvo 18. stoljeća bilo je protiv religije, a ništa manje i građanstvo, ponosno na svoju prosvijećenost. Filozofi su posebno bili inspirirani protiv kršćanstva³ i smatrali ga barbarskim, apsurdnim i smiješnim. Tako je nastala »antiliturgijska hereza«,⁴ koja bitno određuje duhovnu fizionomiju 18. stoljeća. Njezin je najutjecajniji predstavnik bio Jean Jacques Rousseau, koji se žestoko protivio ideji društvenoga kulta i uopće svakoga kulta i obrednosti, tvrdeći da je istinska vjera čovjeka njegova unutarnja potreba i da čovjeku nisu potrebni društveni okviri i veze da bi se uzdigao do Boga. Njegov je utjecaj trajao kroz cijelo 19. stoljeće, pa i do Merzova vremena, a vidljiv je naročito kod velikih pjesnika romantizma (Hugo, Lamartine, Musset, Vigny).

Važan je datum za temu kojom se Merz bavi pojava knjige *Génie du Christianisme* (1802.). U njoj Chateaubriand slavi kršćanstvo i liturgiju prije svega kroz njihove estetske aspekte i uspijeva rehabilitirati katoličku obrednost među intelektualcima. Povijesno se pojava te knjige podudara s uzlazom Napoleona i s njegovom krunidbom (1804.), koja je bila, misli Merz, liturgijski čin par excellence. Postepeno se počela obnavljati ljubav Francuza za velike i sjajne vjerske svečanosti, koja čini bitnu crtu njihova narodnog duha i značaja.

- 1 Često je o tome pisao u svojim publicističkim radovima. Usp. *Put k suncu, Ivan Merz ti govori, Odabrani tekstovi iz dnevnika i ostalih spisa Sluge Božjega Ivana Merza*, priredio i komentirao o. Božidar Nagy, DI, Bibl. Theosis, knj. 10, FTI Zagreb, 1993., s tr. 123–130.
- 2 Paris, 1875.–1893.
- 3 Jamačno i zbog utjecaja velikih istočnih religija i učenja (hinduizma i konfucijanizma) koje je tada Evropa otkrivala od svojih misionara.
- 4 Formulaciju »antiliturgijska hereza« upotrijebio je poznati liturgijski reformator Dom Guéranger.

Ozbiljan je problem bio prestanak izdavanja liturgijskih knjiga i priručnika kroz 18. stoljeće. Prekid jedinstva s rimskom liturgijom bio je vrlo dubok i radikaln, a oporavak težak.

A onda se pojavio čovjek visokih znanstvenih kvaliteta, s tananom estetskom osjetljivošću, koji je Francuskoj vratio liturgijsko jedinstvo. Bio je to Prosper Louis Pascal Guéranger, poznat kao Dom Guéranger, benediktinac i osnivač samostana Solesmes (1837.). Taj je samostan postao mjesto iz kojega se širila nova duhovna inspiracija, koja je pomogla obnovu Benediktinskoga reda i redovničkoga života poslije razdoblja rasula u doba revolucije i opće sekularizacije života u Francuskoj. Pod utjecajem novih struja u samostanu Solesmes razvio se podudaran pokret u Njemačkoj, u samostanu u Beuronu. Oba su samostana njegovali obnovljene vanjske oblike organizacije, ali i isto duhovno obnavljanje. Za njih je liturgija bila centar duhovnosti. Liturgijska obnova nadrasla je okvire Crkve i postala opće dobro.⁵

U Parizu je kapela koju su držale benediktinke u ulici Monsieur bila sastajalište umjetnika i katoličkih intelektualaca i ostavila je traga u brojnim književnim djelima iz toga vremena. Tamo je odlazio i Merz. Danas ta kapela više ne postoji.

Na temelju svojega istraživanja Merz zaključuje da su u francuskoj književnosti bila dva »liturgijska« vrhunca u razdoblju koje je on proučavao: prvi u 90–tim godinama (Huysmansov roman *En route*, 1895.) i drugi u godinama koje prethode Prvom svjetskom ratu (lirska djela Paula Claudela).

To je povijesni okvir unutar kojega Merz istražuje francusku književnost tražeći u njoj elemente liturgije. Spojio je u tome visoku teološku znanost i erudiciju i književnost. Majstorski se snalazio u obojem. Dobro je poznavao francusku književnost i pratio tekuću književnu produkciju. Bio je velik poklonik francuske kulture. U poznavanju liturgijske znanosti i crkvenih tekstova i učenoga obrednog aparata bio je ravan učenim svećenicima.

Utjecaj liturgije u francuskoj književnosti najintenzivniji je u drugoj polovici 19. stoljeća (poslije objavljivanja knjige *Institutions liturgiques*), a osobito u prvim dekadama 20. stoljeća. Najveći književnici iz tih razdoblja poznavali su djela Doma Guérangera i bili pod njegovim utjecajem. On je stvorio, misli Merz, cijelu generaciju »prijatelja Liturgije«,⁶ a od brojnih Francuza ponovo učinio »liturgijska bića«. Za 28 književnih djela, objavljenih između 1910. i 1920., kojima se bavio, Merz kaže da predstavljaju »svojevrsnu apologiju liturgijskih ljepota« (str. 19–20).

5 Dom Guéranger obnovio je i liturgijske tekstove i ponovo uveo rimski brevijar. Glavno mu je djelo *Institutions liturgiques*, I (1840.), II (1841.), III (1851.), važno za razumijevanje liturgijske obnove u 19. stoljeću. To je najvažnije djelo i za povijest liturgije uopće.

6 Merz riječ Liturgija (Liturgie) uvijek piše velikim slovom.

Na početku stoji Chateaubriand, koji je bio izraz reakcije protiv antiliturgijskoga duha 18. stoljeća. Chateaubriand je želio pokazati da je kršćanstvo, od svih religija koje su ikada postojale, najpoetičnije, najhumanije, najsklonije slobodi, umjetnostima i književnosti i da mu suvremeni svijet sve duguje: da nema ničega božanstvenijeg od njegova morala, ničega ljupkijeg ni svečanijeg od njegovih dogmi, njegovih učenja, njegovih obreda... Pojavu Chateaubrianda je Dom Guéranger opisao kao »istinski trijumf za religiju«, kojim je započela »reakcija protiv antiliturgijske kuge«. Chateaubriand nije imao posebno produbljenih znanja o samoj liturgiji, ali je bio zanesen sjajem i ljepotama katoličkih svetkovina i uopće vanjskim i estetskim aspektima obreda. Fascinirala ga je činjenica da su obredi i obredni pribor potjecali iz duboke starine. Sklad crkvenih svečanosti i ceremonija uspoređivao je s velikim prizorima u prirodi. Ostavio je majstorskih opisa ceremonija gdje se vidi takav njegov doživljaj kulta. Tako je Chateaubriand, širokim i zanesenim pjesničkim potezima, približio liturgiju pjesnicima romantizma, za koje je ona kasnije bila sredstvo pomoću kojega su postizali efekte, sentimentalne i romaneskne, ali joj nisu davali dubine. Kult predstavlja Chateaubriandu vanjsku, estetsku i ljupku stranu religije, koja mora biti dostupna svakom čovjeku. Liturgija ima i dobar odgojni utjecaj u izgrađivanju estetskoga ukusa naroda. Romanticima će obredi služiti samo tome da dadu više sjaja prizorima. S druge je, pak, strane Chateaubriand otvorio put, na kojem je Dom Guéranger mogao utemeljiti svoj znanstveni pristup liturgiji.

Ako sebi predočimo francusku književnu produkciju razdoblja koje proučava Merz, vidimo svu težinu i složenost zadaće koju je sebi postavio. Zato je bilo potrebno da autor definira metodu i tehniku svojega postupka i analize. On je od svakoga autora odabrao za analizu jedno ili dva djela i tražio u njima elemente liturgije u najširem značenju te riječi. Nalazio je detaljne opise obreda i ceremonija, koji pokazuju duboko poznavanje liturgije kod nekih autora (npr. opis posljednje pomasti u romanu *Madame Bovary*, za koji Merz misli da se Flaubert služio liturgijskim priručnikom) ili bi nalazio udaljene reminiscencije i slike koje finim detaljima evociraju obrede kod pjesnika.

Merz je znao otkriti nove aspekte poznatih djela i poznatih autora. Znao je pokazati odnose i istaknuti fine razlike među njima. Time je umnogome izoštrio razumijevanje francuske književnosti, dodajući mu dimenzije i viđenja koja do njega nismo primjećivali, zapravo ne vidjeli kao znatnu i značajnu crtu te književnosti.

Na temelju svojih traženja i analiza Merz je svrstao francuske pisce u tri kategorije: liturgijske, koji čine većinu, antiliturgijske i »indiferentne«. Svi se oni u svojim djelima služe liturgijskim temama, ali nemaju isti unutarnji odnos prema njima. Liturgijski književnici imaju prema liturgiji izrazito i naglašeno pozitivan odnos i vide u njoj visoke duhovne vrijednosti. Antiliturgijskima je Merz proglasio književnike koji su bili otvoreno neprijateljski inspirirani prema

liturgiji. Oni su nasljedovali duh prosvjetiteljstva, stavljali razum na mjesto vjere i proglašavali ga svojim kultom. Po takvu stavu bliski protestantizmu oni svaki izvanjski kult smatraju profanacijom vjere koja je bitno unutarnja. Rousseau je učio da se čovjek mora obraćati Bogu osobno i individualno, bez posrednika.

Antiliturgijski su bili veliki pjesnici romantizma. Osim što su bili pod utjecajem Rousseaua, bili su i suvremenici liturgijskoga rasula u Francuskoj prije djelovanja Doma Guérangera. Victor Hugo bio je silno protivan liturgiji, ali se njome služio da bi postigao posebne pjesničke učinke. Bio je, kao i Chateaubriand, veliki poklonik Srednjega vijeka i nije mogao izbjeći u svojim djelima brojne liturgijske scene i reminiscencije. On se osobito trudio da pomoću njih postigne mračne i strašne tonove i učinke horrorra (napr. u romanu *Notre Dame de Paris*, 1831., i u drami *Lukrecija Borgia*, 1833.). Tu se najavljuje niz satanističkih romana u francuskoj književnosti (Barbey d'Aurevilly, Huysmans, P. Bourget, M. Barrčs). Ovi su autori bili privučeni estetskim elementima liturgije, ali su ostali nedirnuti njezinim unutarnjim vrijednostima.

Postoji jedna uzlazna crta pisaca koji su liturgiju shvaćali vrlo ozbiljno i koji su čak svoj osobni vjerski život oblikovali pod njezinim utjecajem. Njima liturgija nije bila sredstvo za posebne književne efekte, kao romanticima. Oni žele dosegnuti svu njezinu dubinu. Takva se orijentacija oblikovala pod utjecajem Doma Guérangera, a vrhunac je dosegla na koncu 19. stoljeća. Na početku joj stoji Léon Bloy. Njemu je liturgija postala središte osobnoga duhovnog života i on je svoj život prilagođavao njenoj zahtjevnosti. Razumijevao je njezinu bit. On je prvi opisivao fizičke osjećaje i žestoko bolna stanja izazvana liturgijom. U svom romanu *Očajnik (Le désespéré)*, 1886.) nalazimo ovaj opis: »Sve te ceremonije, sve te pojedinačne radnje u žrtvi, koje teologije smatraju najvećim činom koji može biti ostvaren na Zemlji, prodirale su Marchenoiru do utrobe i do srži (...). Napokon je izašao, slomljenih živaca, bučne glave, iscrpljen do nesvjesti« (str. 56., prev. M. J.–P.). Za molitve u rimskoj crkvi Bloy kaže da mogu uzdići do apsoluta svaki ljudski osjećaj. Merz ističe da su takve argumentacije mogle dovesti liturgijske književnike do toga da su liturgiju počeli smatrati svetom umjetnošću u pravom smislu, upravo Umjetnošću par excellence.

Pobjednički hod liturgijske obnove u francuskoj književnosti započeo je obraćenjem Huysmansa, pisca niyoyemskoga podrijetla, koji je došao do punoga razumijevanja umjetnosti liturgije preko umjetničke kritike. Može ga se smatrati tipičnim primjerom za cijelu generaciju francuskih umjetnika. Njegov satanistički roman *Tamo (Là-bas)*, 1891.) dio je one struje koja je proizašla iz Lukrecije Borgie (Hugo) i prošla djelima Barbeya d'Aurevillyja. Književni rad Huysmansa prije obraćenja izraz je »suvremene neuroze« u kojoj čovjek očajno i bolesno traži sebe. Huysmans je dospio do liturgije vođen svojim umjetničkim instinktom i naročito preko crkvenoga pjevanja. Obraćenje je doživio kod

trapista u Notre Dame d'Igny (1892.) pod djelovanjem crkvenoga gregorijan-skog pjevanja. Tamo je živio u redovničkoj disciplini. U romanu *Na putu (En route, 1895.)* analizirao je i razlagao umjetničku vrijednost nekih oblika crkvenoga pjevanja. Vrhunac njegove književne produkcije je roman *Brat laik (Oblat, 1895.)*.⁷ Huysmans je i sam bio kao brat laik vezan za benediktinsku opatiju Val-de-Saints. S ovim njegovim djelom utjecaj liturgije u suvremenoj francuskoj književnosti dosegao je maksimalnu snagu. Sam je Huysmans među francuskim piscima imao najšira znanja o liturgiji. Često je u svoja djela unosio učene komentare o liturgijskim temama. To im daje izvanjski znanstveni značaj. Imao je o liturgiji uzvišene koncepcije, osobito o njezinim umjetničkim i estetskim aspektima. Sve umjetnosti, prisutne u crkvenim svečanostima, služe ostvarenju jedinstvenog djela – liturgije. Dopuštao je da bi se za njega moglo reći da je upao u skrajnost koju bi se moglo nazvati »estetizmom«. Činio je to zato što je ružnoća za nj bila svetogrđe i on se borio protiv nje svim sredstvima kojima je raspolagao. Po svojoj umjetničkoj intuiciji bio je blizak Chateaubriandu. Obojica su se trudila pokazati »da je katolicizam istinski zato što u njemu liturgija predstavlja ljepotu bez premca« (str. 78). Huysmans je mnogo utjecao na pisce svojega doba.

Merz je pratio i analizirao književna djela do 1921. godine. Zadnja dekada bila je osobito bogata, ali iza Brata laika, osim kratkoga drugog vrhunca, osjeća se kod pisaca slabija prisutnost liturgije.

Maurice Barrès je liturgiju smatrao nacionalnim naslijeđem od neprocjenjive vrijednosti. On je došao do takve procjene preko francuskoga nacionalizma i braneći nacionalnu dušu Francuske.

Paul Bourget je uvidio da liturgija može transformirati ljudsku dušu i da je u tome njezina društvena vrijednost. Kao moderni znanstvenik on je htio pokazati da liturgija potvrđuje zadnja otkrića sociologije i socijalne psihologije.

Emile Baumann iznio je psihološke analize o utjecaju liturgije na vjernike i na nevjernike. Liturgija i liturgijski tekstovi mogu čovjeku riješiti filozofska pitanja, očistiti dušu i izazvati obraćenja. Poslije Huysmansa bio je najveći poznavatelj liturgije među piscima. Dobro je poznao i liturgijske tekstove.

Francis Jammes, romanopisac i pjesnik, otkrivao je osjećaje koje osobe proživljuju za vrijeme obreda. S njime Merz zaključuje seriju liturgijskih romanopisaca koje je analizirao.

Među liturgijskim piscima posebno stoji Baudelaire. On je bio zahvaćen onom satanističkom strujom, kojoj na početku stoji Hugo i kojoj je pripadao Huysmans prije obraćenja. U *Cvjetovima zla (Les Fleurs du Mal, 1861.)* on često biranim liturgijskim terminima želi izazvati horror i nastoji dati više sjaja

7 Braća laici (franc. *oblat*) vezali su se za neki samostan i obvezivali se da će ispunjavati neke oblike vjerske prakse.

svojim vrlo često blasfemičnim izričajima. Po tome predstavlja pjesnika liturgijskoga satanizma. Oduševljava ga crna strana nadnaravnoga, pa i kada pjeva Sotoni obraća mu se prepoznatljivom liturgijskom terminologijom.⁸ Često rabi termine koji aludiraju na kult Djevice i Srca Isusova. Služi se i pojmovima iz sfere osjetila, osobito vida i njuha, i u kontekstima evidentno liturgijskim. Sve to njegovoj poeziji daje sasvim posebnu prividno perverznu rafiniranost, koja zapravo izlazi iz dubokoga egzistencijalnog bola, a nije poigravanje riječima. Baudelaire ostaje velik pjesnik u francuskoj književnosti, jedan od najvećih.

Paul Verlaine je bio prvi lirski tumač liturgijske obnove Doma Guérangera, a liturgija je bila važan izvor njegove inspiracije. Merz ga uspoređuje s Baudelaireom po savršenosti pjesničke tehnike, ali ističe da ih dijeli »nepremostiv ponor« (*un abîme infranchissable*, str.129). Baudelaire je, po osjećaju Merza, želio izazvati parodiju liturgije i osjećaj odbojnosti, a Verlaine je cijelim svojim bićem u istinskom dubokom doživljaju liturgije.⁹

Charles Péguy, pjesnik i slobodan duh, bio je duboko nadahnut liturgijom. On je smatrao da je liturgija u cjelini, po svojoj vrijednosti, ravna Svetomu pismu.

Merz je zaključio slijed prikaza velikih imena francuske književnosti koje je označio kao liturgijske Paulom Claudelom. On je za lirsku poeziju ono što je Huysmans bio za roman. Obojici je obraćenje bilo ključni doživljaj u životu koji im je otkrio katolicizam i velebnu umjetnost liturgije. Claudel je, poslije Huysmansa, drugi veliki liturgijske vrhunac u francuskoj književnosti. Kod njega se može pratiti osobna duhovna transformacija pod utjecajem liturgije.¹⁰ Kršćanski i katolički svjetonazor i kut gledanja na život postali su njegovom životnom filozofijom. Claudel je postizao najsnažnije poetske efekte iz sinkronizma događaja u svojem životu i datuma liturgijske godine. Liturgija, a osobito misa, pokazuje čovjeku put kojim treba krenuti da bi sudjelovao u vječnosti. »Knjiga je tu, na oltaru, koja sadrži sve tajne života i smrti.« Ta rečenica rezimira stav Paula Claudela. Merzu je Claudel bio osobito blizak i zato kaže (str. 163) da je niz djela koja je analizirao u svojoj studiji »divno okrunjen« Claudelovim opusom.

Primjer velikoga romanopisca Emila Zole pokazuje kako je Merz pokatkad morao primijeniti precizne i sofisticirane kriterije da bi uvrstio književnika u jednu od svojih kategorija. Poznato je da je Zola bio žestok kritičar Katoličke

8 Usp. naslove nekih pjesama: Blagoslov, De profundis, Litanije Sotone, Madonni itd.

9 Možda je prema Baudelaireu ipak bio nepravedan?!

10 U najslavnijoj pariškoj crkvi Notre-Dame označeno je natpisom mjesto na kojemu je Claudel na Božić 1886. godine doživio obraćenje. »...stojeći u masi blizu drugoga stupa na ulazu u kor, na desnoj strani, gdje je sakristija (...) I tada se dogodilo nešto što dominira cijelim mojim životom. U jednom trenutku moje je srce bilo dirnuto i ja sam vjerovao« (str. 154., prev. M. J.–P.).

Crkve i da ju je smatrao odvratnom i degeneriranom institucijom suvremenoga svijeta. Crkvene ceremonije smatrao je izrazom idolatrije, a za velike crkvene svečanosti, naročito one u Rimu, pisao je da naprosto nastavljaju poganske obrede. Merz ga ipak uvršćuje među liturgijske pisce zato što je znao, najsnažnije među francuskim autorima, vođen svojom naturalističkom osjetljivošću i potrebom da vjerno reproducira stvarni život, osjetiti i opisati velike scene u kojima gomile svijeta žive svoju pobožnost i mole. Bio je nenadmašen majstor kada je trebalo slikati grandiozne ceremonije, procesije, veličanstvene spektakle pune bolne veličine pojedinačnih patnji. To je svoje majstorstvo pokazao u romanima *Lurd* (1894.) i *Rim* (1896.). To Merzu pokazuje da je Zola znao osjetiti veličinu i ljepotu obreda i prepustiti svoj talent tom doživljaju i time nadvladati svoj kritičan odnos prema instituciji.

Treću kategoriju pisaca Merz je nazvao »indiferentnima«. I kod njih ima liturgijskih prizora i tema. Ali njima liturgija i vjerska pitanja općenito nisu zapravo zanimljiva niti im oni daju neko posebno značenje. Kult smatraju nužnim sastavnim dijelom religije, nezanimljivim po sebi i zato usputnim. Zato je svjedočanstvo tih autora osobito dragocjeno. Oni naime nemaju osobnoga interesa da značenju liturgije dadnu pretjeranu važnost ili da je umanjuju. Prisutnost liturgijskih elemenata u njihovim djelima je naprosto dio njihove slike stvarnosti i oni pružaju, misli Merz, vjernu sliku liturgijske situacije svojega vremena. Takva prisutnost liturgije kod »indiferentnih« pisaca pokazuje da je ona uvijek bila duboko urasla u život francuskoga naroda. Ovamo je Merz uvrstio neka uistinu velika imena francuske književnosti: Balzaca, Flauberta i njihove krugove (B. Constant, Stendhal), pjesnike iz grupe Parnasse i jedan krug suvremenih romanopisaca (H. Bordeaux, R. Bazin). Kod nekih je prisutna specifična znanstvena »glazura« (*un certain vernis scientifique*, str. 219), na primjer kod Flauberta. Njegov je realizam obogaćen razrađenim psihološkim analizama religiozne evolucije njegove junakinje (Mme Bovary), pa i njenih stanja izazvanih liturgijom.

Merz ističe da je svojom radnjom obuhvatio tek jedan dio bogate francuske književnosti, i to ona djela koja za predmet koji je odabrao predstavljaju najmarkantnije uzorke. On vjeruje da se na to mogu nastaviti dalje detaljne studije, ali one neće promijeniti opći uvid koji otvara njegova teza. U to je siguran.

Merz znanstvenik svojom disertacijom otkriva se kao zreo istraživač koji suvereno zna postaviti problem koji ga zanima, analizirati tekstove i njihov kontekst i formulirati rezultate. Njegova je teza djelo kojim hrvatska romanistika otkriva neke specifične aspekte francuske književnosti svjetskoj znanosti o književnosti.

IVAN MERZ'S DOCTORATE DISSERTATION

Milka Jauk Pinhak

Summary

*In his doctorate dissertation *The Influence of the Liturgy on French Writers*, Ivan Merz investigates French literature seeking out elements of the liturgy in it. Together with H. Taine, Merz concludes that the liturgy played a very important role, from the middle ages in the formation of European civilisation and all art. This is especially so for the French, for whom the liturgy is a national legacy. Merz divided French writers on the following basis; liturgical, anti-liturgical and indifferent. He also showed himself to be a literary researcher who in a fine, well developed and scholarly analysis uncovered new elements in a rich French literature. The dissertation presents Merz as a literary historian, scholar, an admirer of French culture and a devote believer.*

